

ความผันแปรที่ท้าทาย

ผลกระทบเขื่อนลงเจียงของจีนต่อชุมชนไทใหญ่

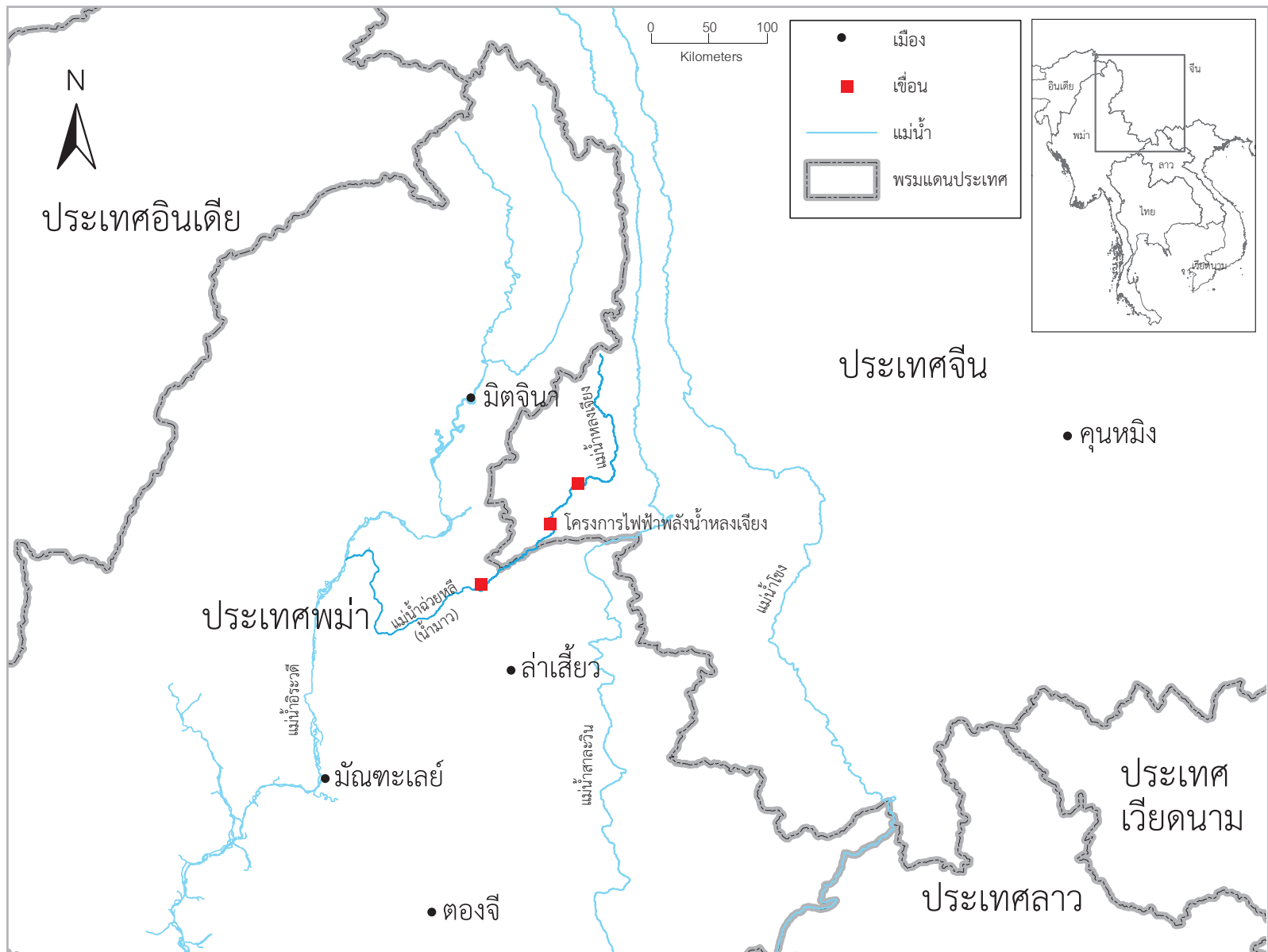

การแสดงตามประเพณีของผู้หญิงชาวไตมาวซึ่งอยู่ในหุบเขาแม่น้ำมาว

สารบัญ

สรุป.....	5
เกริ่นนำ.....	7
ความเป็นมา.....	8
การค้าตามบริเวณพรมแดนประเทศจีน-พม่า	
แม่น้ำหลงเจียง/น้ำมาว/ฉ่วยหลี่	
เขื่อนฉ่วยหลี่ในพม่า	
โครงการไฟฟ้าพลังน้ำหลงเจียง	
โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเต๋อหง หงหลิง มณฑลยูนนาน: เขื่อนแห่งแรกในแม่น้ำหลงเจียง	
สหกรณ์เดินเรือน้ำมาว	
ผลกระทบของเขื่อนหลงเจียงต่อชุมชนท้ายน้ำ.....	15
แม่น้ำแห้งขอด	
ความผันผวนของระดับน้ำที่ไม่อาจคาดเดา	
ความเสี่ยงจากการกัดเซาะของชายฝั่ง	
“การดำเนินการใหม่” ของเขื่อน	
ชาวบ้านแสดงความกังวลต่อเขื่อนเหนื่อน้ำ.....	18
สรุปและข้อเสนอแนะ.....	19
ภาคผนวก: รายชื่อหมู่บ้านริมน้ำมาวที่ได้รับผลกระทบ.....	20

สรุป

เขื่อนที่เพิ่งสร้างในแม่น้ำหลงเจียง (น้ำมาว หรือ ฉ่วยหลี่) ในมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ได้ส่งผลกระทบร้ายแรงต่อการดำรงชีพของชาวบ้านประมาณ 16,000 คนซึ่งอาศัยอยู่ในหุบเขาแม่น้ำมาวทางตอนเหนือบริเวณแนวพรมแดนรัฐฉานในพม่า

จุดผ่านแดนρύลี-หมู่แจ๋ในหุบเขาแม่น้ำมาวเป็นจุดค้าขายบริเวณพรมแดนที่สำคัญระหว่างจีนกับพม่า ชุมชนในท้องถิ่นพึ่งพารายได้หลักมาจากการขนถ่ายสินค้าข้ามเรือทางแม่น้ำ อย่างไรก็ตาม เมื่อต้นปี 2553 เมื่อน้ำในเขื่อนหลงเจียงเริ่มเต็ม น้ำในแม่น้ำด้านนอกก็แห้งลง และระดับน้ำลดลงสู่จุดต่ำสุดอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เป็นเหตุให้เรือวิ่งไม่ได้ นับแต่เริ่มต้นฤดูฝนเมื่อเดือนพฤษภาคม 2553 ระดับน้ำในแม่น้ำเปลี่ยนแปลงอย่างมากในแต่ละวัน ซึ่งไม่เพียงทำให้ต้องหยุดเดินเรือ แต่บางครั้งน้ำก็ท่วมสินค้า ทำให้รายได้คนงานที่ทำเรือลดลงเกือบสองในสาม

บริการเดินเรือโดยสารหลายสายต้องลดจำนวนเที่ยวลงอย่างมาก การค้าที่ลดลงไม่เพียงส่งผลกระทบต่อรายได้ของชุมชนริมฝั่งน้ำ แต่ยังกระทบต่อประชาชนอีก 30,000 คนซึ่งอยู่ที่เมืองหมู่แจ๋ ซึ่งฝากชีวิตไว้กับการค้าตามแนวพรมแดน

รัฐบาลจีนหรือพม่าไม่เคยแจ้งให้ชุมชนเหล่านี้ทราบถึงโครงการเขื่อนและผลกระทบ ชาวบ้านเรียกร้องให้ทางการจีนเปลี่ยนแปลงการใช้งานของเขื่อนโดยเร่งด่วน เพื่อให้กระแสน้ำกลับคืนสู่ความเป็นธรรมชาติ และให้มีผลกระทบต่อการดำรงชีพของตนให้น้อยสุด

กรณีศึกษาชิ้นนี้เป็นหลักฐานว่า ผู้สร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำในแม่น้ำที่ไหลข้ามประเทศในจีน ไม่ได้ใส่ใจต่อผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่มีข้ามพรมแดนเลย จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้มีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมของโครงการเขื่อนในแม่น้ำทั้งสายอย่างเร่งด่วน และต้องทำอย่างโปร่งใส รอบด้าน และมีส่วนร่วม

เขื่อนหลวงเจียง ในเดือนกันยายน 2553

เกริ่นนำ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประชาคมนานาชาติให้ความสนใจต่อผลกระทบระดับภูมิภาคของเขื่อนที่สร้างในแม่น้ำโขงหรือล้านช้างของจีน ชุมชนในรัฐฉานทางภาคตะวันออกของพม่าก็ได้รับผลกระทบด้วย ในขณะเดียวกันเครือข่ายระดับภูมิภาคของประเทศท้ายน้ำที่ได้รับผลกระทบ ก็พยายามรณรงค์ให้เกิดความตื่นตัวต่อปัญหานี้

อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีสื่อมวลชนรายงานถึงผลกระทบข้ามพรมแดนของเขื่อนใหม่แห่งนี้ ซึ่งสร้างอยู่ในแม่น้ำหลงเจียง หรือที่เรียกว่า “น้ำมว” ตามภาษาไทใหญ่ และ “ฉ่วยหลี่” ในภาษาพม่า ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักในมณฑลยูนนานของประเทศจีน

วิถีชีวิตของชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ตามแม่น้ำมว/ฉ่วยหลี่ในพม่าได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากเขื่อน พวกเขาได้เรียกร้องให้เราจัดเก็บข้อมูล และเตือนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทราบถึงปัญหาเหล่านี้ เพื่อให้สามารถบรรเทาผลกระทบเหล่านั้น

เราจึงรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานฉบับย่อเล่มนี้ โดยมีการสัมภาษณ์ชุมชนผู้ได้รับผลกระทบระหว่างเดือนกันยายนและสิงหาคม 2553 รายงานให้ความสำคัญโดยเฉพาะระบบขนส่งในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหาหลักสำหรับชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เราสัมภาษณ์ ควรมีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อความชัดเจนเกี่ยวกับผลกระทบด้านอื่น ๆ อย่างเช่น ด้านประมงและเกษตร

ที่ผ่านมาจีนได้วางแผนสร้างเขื่อนเพิ่มเติมอีกหลายแห่งในแม่น้ำที่ไหลข้ามประเทศ รวมทั้งแม่น้ำสาละวินหรือแม่น้ำนู่เจียง เราหวังว่า งานศึกษาครั้งนี้จะเตือนให้ชุมชนท้ายน้ำตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการเขื่อนเหล่านี้ และสนับสนุนความพยายามของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ต้องการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์อย่างเท่าเทียมและยั่งยืนยิ่งขึ้น

เราขอขอบคุณชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งให้ความช่วยเหลือรวบรวมข้อมูลและอนุเคราะห์ภาพประกอบรายงาน

แม่น้ำสายเดียวแต่หลายชื่อ

หลงเจียงเป็นคำในภาษาจีนหมายถึง “แม่น้ำมังกร” ในขณะที่คนไทใหญ่ จะเรียกแม่น้ำสายนี้ว่า “น้ำมว” และในประเทศพม่าเรียกว่า “ฉ่วยหลี่”

สะพานเจ้เก๋า ข้ามแม่น้ำมว/ฉ่วยหลี่

การลำเลียงสัมภาระจากรถบรรทุกลงในเรือโดยสารในพม่า
ซึ่งเดินทางตามแม่น้ำมวไปสู่ประเทศจีน

การค้าบริเวณพรมแดนประเทศจีน-พม่า

กว่า 70% ของการค้าตามแนวพรมแดนในพม่า เป็นการค้าทางบกผ่านจุดข้ามแดนกับประเทศจีน ช่องทางการค้าเหล่านี้ตั้งอยู่บริเวณพรมแดนเมืองหมู่แจ้-รุยลี่ ทางตอนเหนือของพรมแดนรัฐฉาน¹ สินค้าส่วนใหญ่ที่ส่งออกจากพม่าไปจีนได้แก่ สินค้าเกษตร ทั้งข้าว ถั่วและเมล็ดถั่ว (beans and pulses) ข้าวโพดและผลไม้ รวมทั้งอาหารทะเล แร่ธาตุและไม้ ส่วนที่นำเข้าจากจีนได้แก่ เหล็ก เหล็กกล้า วัสดุก่อสร้าง เครื่องจักรกล และปุ๋ยเคมี

มีเส้นทางหลวงเชื่อมระหว่างเมืองรุยลี่กับหมู่แจ้ ข้ามแม่น้ำมว/ฉ่วยหลี่ที่สะพานเจ้เก๋า อย่างไรก็ตาม การค้าส่วนใหญ่ไม่ได้ผ่านช่องทางสะพานแห่งนี้ แต่เป็นการขนถ่ายทางเรือยนต์ขนาดเล็กกระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ริมฝั่งแม่น้ำ ชุมชนตามริมฝั่งน้ำดำรงชีพจากการค้าข้ามพรมแดนมาหลายทศวรรษ

¹“Normal Myanmar-China border trade in progress,” Xinhua, July 13, 2009 at http://www.china.org.cn/international/2009-07/13/content_18126443.htm

แม่น้ำหลงเจียง/น้ำมาว/ฉ่วยหลี่

แม่น้ำหลงเจียงมีต้นกำเนิดจากตอนเหนือของอำเภอเถิงซง เขตป่าซาน มณฑลยูนนาน ครั้งหนึ่งของแม่น้ำไหลผ่านมณฑลยูนนาน ก่อตัวเป็นพรมแดนระหว่างพม่ากับจีนใกล้กับเมืองรุ่ยลี่ ก่อนจะไหลลงไปสู่ตอนเหนือของรัฐบาลรวมกับแม่น้ำอิรวดีในภาคสะกายน์ของพม่า

“ทุ้งมาว” (หุบเขาฉ่วยหลี่) ครอบคลุมระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตรจากเมืองรุ่ยลี่และฉ่วยหลี่และหมู่แจ้จนไปถึงน้ำคำ โดยจัดเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านแถบนี้ส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทใหญ่ พวกเขาปลูกข้าว อ้อย และแตงโมในที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ ชาวไทใหญ่ในพื้นที่แถบนี้มีเชื้อสายมาจากกลุ่มไตมาว ซึ่งมีภาษา เครื่องแต่งกาย และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง หุบเขามาวเป็นที่รู้จักกันดีสำหรับชาวไทใหญ่ โดยถือเป็นต้นกำเนิดของราชอาณาจักรมาว ซึ่งรุ่งเรืองถึงขีดสุดในช่วงศตวรรษที่ 13 และมีอิทธิพลเหนือแคว้นอัสสัมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียจนถึงพม่า ภาคใต้ของยูนนาน ภาคเหนือของไทยและลาว ภายใต้การปกครองของเจ้าเสือข่านฟ้าซึ่งเป็นชาวไทใหญ่ จนถึงปัจจุบันชาวไทใหญ่เรียกชื่อเมืองรุ่ยลี่ว่า “เมืองมาว”

น้ำมาวมีความสำคัญอย่างใกล้ชิดกับวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ หลายบทเพลงได้รับการรจนาเพื่อพรรณนาถึงความงามของแม่น้ำสายนี้นักร้องซึ่งมีชื่อเสียงมากที่สุดในสมัยใหม่และเป็นชาวไทใหญ่ซึ่งมาจากพื้นที่แถบนี้ ก็ตั้งชื่อตนเองว่า “สายมาว” (กระแสน้ำที่ใสกระจ่างของแม่น้ำมาว)

ป้ายที่เขื่อนฉว่ยหลี่ 1 เตือนชาวบ้านในพื้นที่ให้อยู่ห่างจากชายฝั่งแม่น้ำ เพราะระดับน้ำอาจเปลี่ยนแปลงได้ทุกขณะ

เขื่อนฉว่ยหลี่ในพม่า

เขื่อนฉว่ยหลี่ 1 ของพม่าสร้างเสร็จเมื่อปี 2551 เป็นสัญญาก่อสร้างแบบ Build-Operate-Transfer กับประเทศจีน (รูปแบบที่เอกชนผู้รับสัมปทาน จะเป็นผู้ลงทุน ออกแบบ ก่อสร้างและบริหารจัดการ เมื่อสิ้นสุดสัญญา เอกชนผู้รับสัมปทานก็จะโอนกิจการทั้งหมดให้หน่วยงานของรัฐ - ผู้แปล) ตัวเขื่อนมีความสูง 47 เมตร อยู่ห่างจากพรมแดนประเทศจีน-พม่าประมาณ 30 กม. สามารถผลิตไฟฟ้า 600 เมกะวัตต์ และเป็นเขื่อนแรกสำหรับโครงการเขื่อนชุด (cascade dam) ตามโครงการ ซึ่งทั้งหมดจะผลิตไฟฟ้าได้รวมกันประมาณ 1,420 เมกะวัตต์ ไฟฟ้าส่วนใหญ่จะส่งไปขายที่จีน หรือใช้สำหรับกิจการเหมืองแร่ในพื้นที่ซึ่งเป็นของทหาร

บริษัท Yunnan Joint Power Development Company เป็นคู่สัญญาหลักจากประเทศจีนในการสร้างเขื่อนฉว่ยหลี่ 1 ส่วนผู้รับเหมาก่อสร้างคือ บริษัท ซิโนไฮโดร คอร์ปอเรชั่น Sinohydro Corporation

ในปัจจุบันบริษัทจากจีนอยู่ระหว่างการวางแผนหรือกำลังก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่อีกกว่า 25 แห่งในพม่า

โครงการไฟฟ้าพลังน้ำหลงเจียง

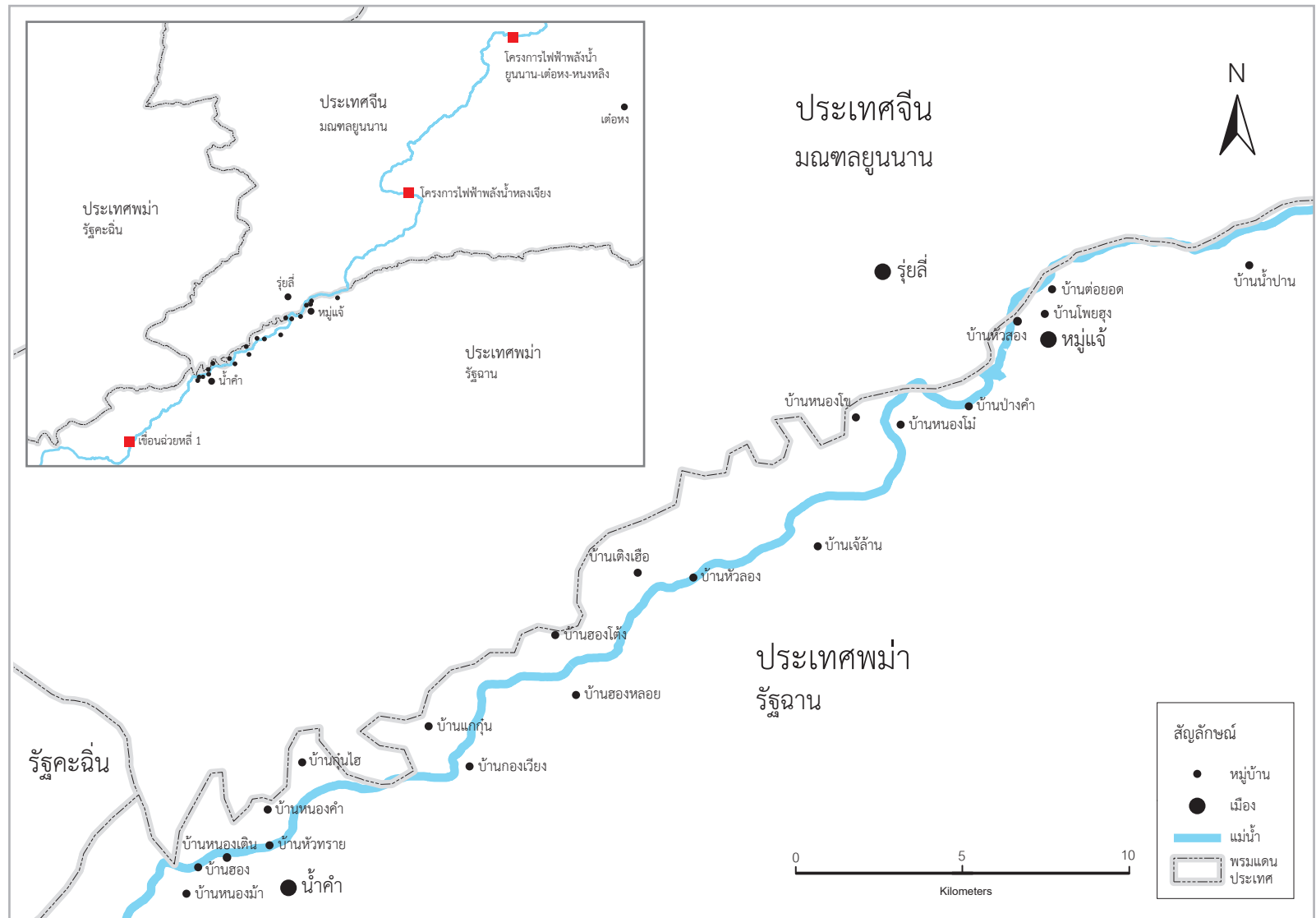
โครงการไฟฟ้าพลังน้ำหลงเจียงก่อสร้างโดยบริษัท Sinohydro Corporation ซึ่งเป็นบริษัทผลิตไฟฟ้าพลังน้ำใหญ่สุดของจีน ตั้งอยู่ที่อำเภอ หลู่ซี เขตปกครองตนเองเต๋อหง มณฑลยูนนาน ประมาณ 25 กม. ตอนเหนือของเมืองวันเตียน บริเวณพรมแดนประเทศจีน-พม่า เขื่อนแห่งนี้ มีกำลังผลิตติดตั้ง 240 เมกะวัตต์ และมีความสูง 110 เมตร การก่อสร้างเริ่มต้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2549 และกักันผลิตไฟฟ้าแกนแรก เริ่มเดินเครื่องเมื่อเดือนกรกฎาคม 2553 โครงการไฟฟ้าพลังน้ำหลงเจียงตั้งอยู่ประมาณ 80 กม. ด้านท้ายน้ำของเขื่อนแห่งแรกในแม่น้ำหลงเจียง ในมณฑลยูนนาน โดยมีชื่อว่าโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเต๋อหง หงหฺงหลิง ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่สองปีก่อนเมื่อเดือนตุลาคม 2551

โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเต๋อหง หงหฺงหลิง มณฑลยูนนาน: เขื่อนแห่งแรกในแม่น้ำหลงเจียง

โครงการไฟฟ้าพลังน้ำเต๋อหง หงหฺงหลิงในมณฑลยูนนาน ตั้งอยู่ใกล้เมืองยาง อำเภอเหลียงเหอ เขตปกครองตนเองเต๋อหง มณฑลยูนนาน เขื่อนมีความสูง 90.5 เมตร ก่อสร้างเสร็จเมื่อปี 2551 โดยมีกำลังผลิตติดตั้ง 180 เมกะวัตต์ และจ่ายไฟฟ้าให้กับโครงข่ายไฟฟ้าภาคใต้ของประเทศไทย (Southern China Power Grid) พื้นที่อ่างเก็บน้ำมีขนาด 8 ตารางกิโลเมตร ผู้ลงทุนรายใหญ่ในโครงการได้แก่บริษัท Xinhua Water Resources and Hydropower Investment Ltd., Yunnan Water Resources และบริษัท Power Company และ Dehong Qinrui Power Investment and Development Ltd. โดยมีแผนการผันน้ำจากแม่น้ำหลงเจียงตอนเหนือของเขื่อนไปยังแม่น้ำนู่และสาละวินหลังปี 2563

เขื่อนหลงเจียงระหว่างการก่อสร้าง
เมื่อเดือนพฤษภาคม 2553

ชุมชนผู้ได้รับผลกระทบตามริมฝั่งน้ำมาว

สหกรณ์เดินเรื่อน้ำมาว

ยี่สิบหมู่บ้านริมฝั่งน้ำทั้งสองของแม่น้ำมาว/ฉ่วยหลี่ ในภาคเหนือของเวียดนาม ดำรงชีพโดยหลักจากการเดินเรือ ประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านเหล่านี้มีประมาณ 15,750 คน (โปรดดูภาคผนวก) แต่ละหมู่บ้านจะมีเรือโดยสารประมาณ 2-8 ลำ เรือท้องแบนเหล่านี้มีความยาวประมาณ 10 เมตร และกว้าง 2 เมตร ใช้เครื่องยนต์แบบเรือหางยาวเป็นตัวขับเคลื่อน

แม้ว่านักลงทุนในพื้นที่จะเป็นเจ้าของเรือ แต่ชาวบ้านในพื้นที่เท่านั้นที่ได้รับอนุญาตให้ทำกิจการเรือเหล่านี้ได้ พวกเขาจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำ อย่างเช่น ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งมีประชากรประมาณ 100 ครอบครัว จะแบ่งเป็น 8 ทีม แต่ละทีมมี 16 ครอบครัว ทีมเรือเหล่านี้จะหมุนเวียนกันเดินเรือสามลำสัปดาห์โดยมีรอบระยะเวลา 10 วัน

ปรกติการคิดค่าขนส่งจะคิดเป็นรายชิ้น ยกตัวอย่างเช่น ปุ๋ยหนึ่งกระสอบอาจมีค่าขนส่ง 140 จี๊ด (ประมาณ 0.14 เหรียญสหรัฐฯ) ถ้าเรือสามารถขนได้ 250 กระสอบต่อครั้ง ก็จะได้รับเงิน 35,000 จี๊ด (35 เหรียญ) เจ้าของเรือและชาวบ้านที่เดินเรือจะเอารายได้จากการขนส่งสินค้ามาแบ่งปันกัน และมีการจัดสรรเงินส่วนหนึ่งเป็นกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเงินที่เอาไว้ใช้ซ่อมแซมท่าเรือและถนนที่ลงไปแม่น้ำ และมีการจ่ายรายได้ส่วนหนึ่งเป็นภาษีให้กับรัฐบาลในท้องถิ่นในพม่า เพื่อจะได้รับอนุญาตให้ขนส่งสินค้าข้ามแม่น้ำ

ก่อนปี 2553 ในช่วงที่มีการขนส่งหนาแน่น เรือแต่ละลำสามารถวิ่งข้ามไปมาได้ 10 เที่ยวต่อวัน ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีรายงานว่าทีมเรือหนึ่งทีม จะได้รับเงินกว่า 2 ล้านจี๊ด (2,000 เหรียญ) ในช่วง 10 วัน ช่วยให้แต่ละครัวเรือนมีรายได้ประมาณ 150,000 จี๊ด (150 เหรียญ)

นอกจากชาวบ้านจะพึ่งพาเป็นหลักจากรายได้ของการเดินเรือแล้ว ประชากรส่วนใหญ่ที่เมืองหมู่แจ้ (ซึ่งมีประชากรประมาณ 30,000 คน) ยังพึ่งพากับรายได้จากสินค้าที่ส่งผ่านท่าเรือไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ชาวบ้านที่หมู่แจ้อาจเป็นพ่อค้าค้าขายสินค้าที่ส่งทางเรือ หรือไม่ก็ให้บริการกับพ่อค้าซึ่งใช้ท่าเรือ ดังนั้นถ้ากิจการเดินเรือได้รับผลกระทบ ชาวบ้านก็จะได้รับผลกระทบโดยตรงต่อรายได้ด้วย ในขณะที่ชาวบ้านที่อำเภอ น้ำคำ (ประมาณ 20,000 คน) ภาคเหนือของเวียดนาม ก็จะได้รับผลกระทบทำนองเดียวกัน แม้ว่าจะไม่รุนแรงเหมือนที่หมู่แจ้

ภาพขณะที่น้ำเริ่มท่วมอ่างเก็บน้ำในเขื่อนเมื่อเดือนพฤษภาคม 2553 ระดับน้ำลดลงสู่จุดต่ำสุดในช่วงปลายน้ำแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

ผลกระทบของเขื่อนหลงเจียงต่อชุมชนท้ายน้ำ

แม่น้ำแห่งขอ

พบเป็นครั้งแรกว่าเขื่อนด้านเหนือน้ำได้ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่หุบเขาน้ำมาในช่วงฤดูแล้งของต้นปี 2552 ระดับน้ำต่ำกว่าปรกติ แต่ไม่ถึงกับส่งผลกระทบต่อการเดินเรือ

แต่ในช่วงต้นปี 2553 ผลกระทบรุนแรงอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่ออ่างเก็บน้ำของเขื่อนที่สองในจีนเริ่มจะเก็บน้ำใหม่ ตั้งแต่เดือนมกราคม ระดับน้ำในแม่น้ำมาเริ่มลดลงอย่างมาก เดือนเมษายน 2553 ระดับน้ำใกล้กับเมืองหมู่แจ้ลดลงต่ำสุดอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ในบางช่วงอยู่ในระดับแค่เข่า ความกว้างของแม่น้ำลดลงถึง 65% ทำให้เกิดเป็นแนวหาดทรายขนาดใหญ่ทั้งสองชายฝั่ง

เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการเดินเรือ แทนที่จะสามารถนำสินค้าบรรทุกทุกเรือจากท่าเรือที่เคยใช้ ชาวบ้านต้องหอบหิ้วสินค้าเดินข้ามหาดทรายไปยังท่าเรือ หรือไม่ก็ต้องสร้าง “ถนน” สายใหม่ (ซึ่งมักทำจากเศษฟางและไม้ไผ่) เพื่อให้รถบรรทุกหรือรถชนิดอื่นขับลงไปจุดที่เรือจอดได้

ในบางช่วง น้ำตื้นเกินกว่าที่เรือจะข้ามไปได้ ชาวบ้านต้องขุดท้องน้ำเป็นร่องเพื่อให้เรือผ่านไป ในบางกรณี ชาวบ้านก็ต้องกระโดดข้ามเรือและแบกสินค้าข้ามไปยังอีกฝั่งหนึ่ง

ระดับน้ำที่ลดลงทำให้ไม่สามารถบรรทุกสินค้าได้มากเหมือนอย่างที่เคยทำ ไม่เช่นนั้นจะติดท้องน้ำ ยกตัวอย่างเช่น แทนที่จะขนปุ๋ยได้ 250 กระสอบ เรือแต่ละลำจะขนได้แค่ 50 - 100 กระสอบ

การค้าระหว่างสองชายฝั่งจึงลดลงอย่างมาก ชาวบ้านบอกว่ารายได้จากการเดินเรือในช่วงหน้าแล้งลดลงถึงครึ่งหนึ่ง

“พวกเราเป็นทุกข์มากตอนที่ไม่มีน้ำ เราไม่สามารถส่งสินค้าอย่างรวดเร็ว ต้องใช้เวลามากขึ้น อย่างแต่ก่อนเราเคยได้เงินประมาณ 2 ล้านจ๊าดภายใน 10 วันในช่วงปรกติ แต่ตอนน้ำลงรายได้ของเราลดลงเหลือเพียง 1 ล้านจ๊าด บางครั้งเรือก็ติด และเราต้องขุดเป็นร่องน้ำให้เรือผ่านไป ต้องเสียเวลามาก” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

ความผันผวนของระดับน้ำที่ไม่อาจคาดเดา

ในช่วงฤดูแล้งของปีก่อน ๆ หลังจากน้ำลดระดับลง น้ำจะค่อย ๆ เพิ่มสูงขึ้นอีกครั้งจนกระทั่งฝนเริ่มตก และอยู่ในระดับสูงตลอดช่วงฤดูฝน แต่หลังจากฝนเริ่มตกเมื่อเดือนพฤษภาคม 2553 ระดับน้ำในแม่น้ำกลับเริ่มผันผวนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ในบางวันน้ำมีระดับต่างกันมาก

“น้ำขึ้นลงอย่างรวดเร็ว บางทีเกิดขึ้นถึงสองครั้งในวันเดียวกัน บางวันช่วงเช้ามืดน้ำยังสูงอยู่ แต่ตอนบ่ายน้ำลดลงต่ำมาก จากนั้นอีกประมาณสามหรือสี่โมงเย็นน้ำก็เพิ่มระดับขึ้นอีก ทำให้เราคาดเดาอะไรไม่ได้” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

ชาวบ้านบอกว่าระดับน้ำสามารถลดลงอย่างรวดเร็วในเวลาแค่ 15-30 นาที ทำให้บางทีเรือติดอยู่กลางลำน้ำ เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ ชาวบ้านก็ต้องแบกของข้ามไปเอง หรือไม่ก็ต้องรอน้ำขึ้นมาใหม่

อย่างไรก็ตาม แม้ระดับน้ำจะเพิ่มขึ้นอีกครั้ง แต่น้ำที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วก็จะท่วมและทำลายสินค้าที่อยู่ในเรือที่ติดอยู่กลางลำน้ำ

“น้ำที่ขึ้นสูงมักจะท่วมและทำลายสินค้าของเรา เราต้องสูญเสียสินค้าหนึ่งในสิบเที่ยวจากเหตุการณ์เช่นนี้” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน กันยายน 2553)

ระดับน้ำที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วยังทำลาย “ถนน” ที่สร้างขึ้นใหม่ตลอดแนวชายฝั่ง เมื่อน้ำลดลง ชาวบ้านก็ต้องสร้าง “ถนน” เหล่านี้ขึ้นมาใหม่โดยใช้วัสดุใหม่และต้องลงแรงกันอีกครั้ง

“ที่หมู่บ้าน XX น้ำท่วมเพียงสามวันหลังจากที่สร้างถนนเสร็จ ทำให้พวกเขาต้องสร้างถนนใหม่อีกครั้ง” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เรือติดและได้รับผลกระทบจากระดับน้ำที่เพิ่มขึ้นทันที ชาวบ้านจึงต้องหยุดเดินเรือในช่วงน้ำลดส่งผลกระทบอย่างมากต่อรายได้จากการค้าทางเรือ ชาวบ้านที่จุดข้ามแดนแห่งหนึ่งประมาณว่าในช่วงฤดูฝนปี 2553 ชาวบ้านมีรายได้เหลือเพียงหนึ่งในสามของปกติ

ความเสี่ยงจากการกัดเซาะของชายฝั่ง

ชาวบ้านเริ่มสังเกตเห็นการลดลงของการสะสมตะกอนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ เหตุการณ์เช่นนี้พร้อมกับการเพิ่มขึ้นของน้ำอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการกัดเซาะของชายฝั่งมากขึ้น

“ก่อนที่จะพวกเขาจะสร้างเขื่อน (เขื่อนหลงเจียง) น้ำไหลแรงมาก และมักจะพัดพาทรายไปด้วย พวกเราเคยขุดทราย (จากชายฝั่ง) ไปขายทุกปี แต่เดี๋ยวนี้เหลือแต่หิน น้ำไม่ได้พัดทรายเข้ามาที่ฝั่งของเราอีก ทำให้ไม่มีทรายพอใช้งาน” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

ที่ริมฝั่งแม่น้ำมวด้านประเทศจีน มีการสร้างแนวเขื่อนหินเพื่อป้องกันการกัดเซาะของชายฝั่ง แต่ที่ฝั่งพม่าไม่มีการทำเช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่การกัดเซาะของชายฝั่งทำให้เกิดผลกระทบต่อหมู่บ้านริมฝั่งน้ำบางแห่ง อย่างเช่นที่บ้านน้ำหม้อ ซึ่งอยู่ห่างออกจากอำเภอหมู่แจ้ไปทางทิศตะวันตก 5 กม. เป็นหมู่บ้านที่ต้องโยกย้ายออกเมื่อหลายปีก่อน เนื่องจากบ้านและที่ดินส่วนใหญ่ถูกน้ำท่วม

“การดำเนินการใหม่” ของเขื่อน

ทั่วโลกมีความพยายามมากขึ้นที่จะ “เปิดดำเนินการใหม่” หรือเปลี่ยนแปลงการเดินเครื่องเขื่อนผลิตไฟฟ้าที่มีอยู่ เพื่อให้กระแสไฟฟ้าด้านท้ายน้ำไหลใกล้เคียงกับสภาพตามธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อให้ระบบนิเวศของน้ำจิตอุดมสมบูรณ์ เพราะเป็นแหล่งที่ช่วยชุมชนต่าง ๆ ดำรงชีพได้

ยุทธศาสตร์ “การดำเนินการใหม่” อย่างหนึ่งครอบคลุมการควบคุมการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อน เพื่อให้มีการปล่อยน้ำอย่างสม่ำเสมอ แทนที่จะปล่อยน้ำมากในช่วงที่ผลิตไฟสูงสุดในแต่ละวัน ซึ่งการทำเช่นนั้นทำให้กระแสน้ำตอนท้ายน้ำไม่ปกติ

ชาวบ้านแสดงความกังวลต่อเขื่อนเหนือน้ำ

ชาวบ้านริมฝั่งน้ำมาวในพม่าไม่เคยได้รับแจ้งอย่างเป็นทางการว่ากำลังมีการสร้างเขื่อนตอนเหนือน้ำในประเทศจีน ส่วนใหญ่ชาวบ้านรู้ว่า มีเขื่อนตอนที่สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำ แม้จะไม่มีข้อมูลอย่างละเอียด แต่พวกเขาเชื่อว่าเขื่อนเหล่านี้ทำให้เกิดความผันผวนของแม่น้ำอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

“เท่าที่ได้ยินมา เขื่อนที่พวกเขาสร้างก็เหมือนอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ พวกเขาติดตั้งมาตรวัดระดับน้ำ แต่เมื่อมีน้ำมากไป พวกเขาก็จะปล่อยออกให้อยู่ในระดับที่ปลอดภัย ถ้าน้ำน้อยไป พวกเขาก็จะปิดประตูระบายน้ำ...ถ้าพวกเขาปล่อยน้ำมาทีละมาก ๆ ระดับ (ของแม่น้ำ) ก็จะเพิ่มขึ้น แต่ถ้าปล่อยทีละน้อย ระดับน้ำจะลดลง” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

ผลกระทบของความผันผวนของระดับน้ำต่อการค้าทางเรือเป็นความกังวลสำคัญของชาวบ้าน

“ชาวบ้านที่นี่มีชีวิต กิน และทำงานกับน้ำมาว หมู่บ้านของเรามีประมาณ 100 หลังคา ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาแม่น้ำ ตอนนี้เรากำลังประสบปัญหาหนัก ชาวบ้านไม่สามารถทำงานได้เมื่อน้ำเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและลดลงแบบนี้” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

ชาวบ้านต้องการให้หน่วยงานทั้งในฝั่งจีนและพม่าแก้ไขปัญหา น้ำข้ามพรมแดน

“เราอยากให้รัฐบาลทหารรู้ถึงความทุกข์ยากของเรา ทางจีนก็ต้องเดินทางมาที่นี่เพื่อให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น สิ่งที่พวกเขาทำกับน้ำมาวจะยังทำให้ชาวบ้านทุกข์ยากมากขึ้น” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

ข้อเรียกร้องสำคัญของชาวบ้านคือขอให้แม่น้ำกลับมาสู่สภาพปกติและไหลอย่างเป็นธรรมชาติเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้สามารถฟื้นฟูวิถีชีวิตแบบเดิมได้

“พวกเขาต้องปล่อยน้ำจากน้ำมาวอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ปล่อย ๆ หยุด ๆ แล้วแต่ที่พวกเขาจะต้องการ ถ้าเป็นไปได้ เราอยากให้แม่น้ำกลับคืนสู่สภาพธรรมชาติอย่างที่เคยเป็น” (สัมภาษณ์ชาวบ้าน สิงหาคม 2553)

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานศึกษาขนาดส้นชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างเขื่อนในแม่น้ำหลงเจียง (น้ำมว หรือ ฉ่วยหลี่) ในมณฑลยูนนานของจีน ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านด้านท้ายน้ำในหุบเขาน้ำมว ทางตอนเหนือของพรมแดนรัฐฉานในพม่า

ประสบการณ์เหล่านี้คล้ายคลึงกับผลกระทบที่ชุมชนท้ายน้ำแม่น้ำโขงได้รับ หลังการก่อสร้างเขื่อนในจีน ทำให้เห็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ประเทศจีนต้องคำนึงถึงผลกระทบข้ามพรมแดนของโครงการไฟฟ้าพลังน้ำที่สร้างในแม่น้ำที่ไหลข้ามประเทศ²

เรารู้สึกมีความหวังเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐบาลจีนประกาศอย่างเป็นทางการ ถึงเจตจำนงที่จะสนับสนุนความอุดมสมบูรณ์ด้านนิเวศวิทยาของแม่น้ำที่ไหลข้ามประเทศ และการพัฒนาแม่น้ำโขงในลักษณะที่เป็น “ประโยชน์ร่วมกัน” ของทุกประเทศที่แม่น้ำไหลผ่าน

พวกเราจึงขอเรียกร้องต่อทางการจีนดังนี้:

- ให้ดำเนินการสอบสวนและใช้มาตรการทันทีเพื่อบรรเทาผลกระทบด้านท้ายน้ำของเขื่อนหลงเจียง โดยเฉพาะผลกระทบข้ามพรมแดนในแง่ของระดับน้ำที่ไม่ปกติ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในหุบเขาน้ำมว ตอนเหนือของรัฐฉาน เราขอเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงวิธีเดินเครื่องของเขื่อนเพื่อให้กระแสน้ำไหลอย่างเป็นธรรมชาติ และเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชนท้ายน้ำให้เหลือน้อยสุด
- ก่อนที่จะทำโครงการไฟฟ้าพลังน้ำในแม่น้ำที่ไหลข้ามประเทศในจีนใหม่ จะต้องมีการประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมของโครงการเหล่านี้ ที่มีต่อตลอดช่วงความยาวแม่น้ำ โดยให้ทำอย่างโปร่งใส รอบด้าน และอย่างมีส่วนร่วม

² “China says hydropower development on transnational rivers subject to ecological assessment,” Xinhua, 20 May 2009 at http://news.xinhuanet.com/english/2009-05/21/content_11414683.htm and “China denies hogging Mekong River water,” Bangkok Post, 12 March 2010 at <http://www.bangkokpost.com/news/local/34290/china-denies-hoggingmekong-river-water>

ภาคผนวก

จำนวนประชากรในหมู่บ้านต่าง ๆ รีมฝั่ง
น้ำมวที่ต้องพึ่งพาการค้าทางเรือ

ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร
บ้านหัวทราย	700
บ้านสอง	1,000
บ้านหนองม้า	800
บ้านหนองคำ	700
บ้านกุ่มไฮ	1,000
บ้านแกกุ่ม	700
บ้านสองโต้ง	700
บ้านแดงเหือ	700
บ้านหนองเติน	400
บ้านหนองโซ	700
บ้านน้ำปาน	600
บ้านต๋อยอด	450
บ้านโพยสูง	300
บ้านหัวสอง	300
บ้านปางคำ	1,300
บ้านเจ้ล้าน	2,500
บ้านหนองไม้	800
บ้านหัวสอง	700
บ้านสองหลอย	700
บ้านกองเวียง	700
รวม	15,750

ตีพิมพ์ ธันวาคม 2553

รายงานฉบับนี้เรียบเรียงโดย:

องค์กรสิ่งแวดล้อมสถานะแห่งรัฐฉาน

(Shan Sapawa Environmental Organisation)

“สถานะ” เป็นองค์กรที่ทำงานระดับชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนในรัฐฉานปกป้องวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง เพื่อความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

ติดต่อ: shansapawa@gmail.com

www.shansapawa.org

เครือข่ายปฏิบัติงานผู้หญิงไทใหญ่

(Shan Women's Action Network)

SWAN เป็นเครือข่ายผู้หญิงไทใหญ่ซึ่งทำงานส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศสภาพและความยุติธรรม

โดยมีปฏิบัติการระดับชุมชน งานวิจัยและงานรณรงค์

ติดต่อ: kenneri@shanwomen.org

www.shanwomen.org

ภาพบน: ภาพกนิรที่ชาวไตมาวเป็นผู้แสดง เป็นการแสดงพื้นบ้าน
ภาพปกหน้า: ระดับน้ำต่ำสุดอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนในแม่น้ำมาว ปี 2553 ทำให้เรือโดยสารเดินทางต่อไม่ได้
ภาพปกหลัง: แม่น้ำมาวในหุบเขารัฐฉาน

เครือข่ายปฏิบัติงานผู้หญิงไทใหญ่ (Shan Women's Action Network)
องค์กรสิ่งแวดล้อมสภาะแห่งรัฐฉาน (Shan Sapawa Environmental Organisation)

ชุมชนในตอนเหนือของรัฐฉานในพม่าได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างมากของแม่น้ำหลงเจียง/น้ำมาว/ฉ่วยหลี่ ตั้งแต่มีการสร้างเขื่อนด้านเหนือแม่น้ำในจีน รายงานย่อฉบับนี้รวบรวมบทสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ และเน้นย้ำความจำเป็นที่ต้องมีการประเมินผลกระทบของเขื่อนข้ามพรมแดน และให้มีการจัดการทรัพยากรแม่น้ำที่ใช้ร่วมกันอย่างดีขึ้น